

سنجش نگرش بهره برداران فاقد و دارای طرح مرتعداری در زمینه کارکردها، کالا و خدمات اکوسیستمی مراتع بلداجی

الهام قهساره اردستانی^{۱*}، حجت اله خدری غریبوند^۲، فریده علیخانی^۳

چکیده

کارکردهای اکوسیستم نقش حیاتی در پایداری محیط زیست، بهبود معیشت مردم و توسعه پایدار دارند. اکثر مطالعات اخیر بر جنبه‌های ارزش‌گذاری اقتصادی کارکردهای اکوسیستم متمرکز شده‌اند، در حالی که توجه اندکی به ابعاد اجتماعی آن‌ها صورت گرفته است. این مطالعه به بررسی نگرش بهره‌برداران فاقد و دارای طرح مرتعداری بلداجی، شهرستان بروجن از توابع استان چهارمحال و بختیاری در ارتباط با کارکردهای کالا و خدمات اکوسیستمی می‌پردازد. پرسش‌نامه‌ای ساختارمند مبتنی بر طیف لیکرت طراحی شد، روایی آن از طریق پنل کارشناسان و پایایی آن از طریق آزمون آلفای کرونباخ مورد تأیید قرار گرفت. نتایج آزمون کروسکال والیس نشان داد چهار کارکرد تنظیمی، تولیدی، زیستگاهی و اطلاعاتی-فرهنگی گروه بهره‌بردار فاقد طرح مرتعداری در سطح پنج درصد اختلاف معنی‌دار داشتند. علاوه بر این، بین سه معیار مرتبط با کارکردهای تنظیمی گروه بهره‌بردار فاقد طرح و بین سه معیار مرتبط با کارکردهای فرهنگی گروه بهره‌بردار دارای طرح مرتعداری در سطح پنج درصد اختلاف معنی‌دار بود. آزمون من ویتنی نشان داد در ارتباط با کارکردهای تولیدی و سه معیار مرتبط با آن و ارزش میراثی در سطح پنج درصد اختلاف معنی‌دار بود. به طور کلی، همگرایی دیدگاه‌ها به زمینه‌ها و علایق مشترک بهره‌برداران و واگرایی دیدگاه‌ها به زمینه‌های تعارضات، سطح برخورداری و تفاوت نگرش بهره‌برداران مرتبط دانست.

واژگان کلیدی:

چغاخور، سنجش نگرش، کارکردهای تنظیمی، کارکردهای تولیدی، کارکردهای زیستگاهی، کارکردهای فرهنگی.

مقاله پژوهشی

۱. استادیار گروه مهندسی طبیعت، دانشکده منابع طبیعی و علوم زمین، دانشگاه شهرکرد، شهرکرد، ایران.

elham.ghesareh@nres.sku.ac.ir

* نویسنده مسئول

۲. استادیار گروه مهندسی طبیعت، دانشکده منابع طبیعی و علوم زمین، دانشگاه شهرکرد، شهرکرد، ایران.

h.khedri@sku.ac.ir

۳. دانشجوی کارشناسی ارشد، گروه مهندسی طبیعت، دانشکده منابع طبیعی و علوم زمین، دانشگاه شهرکرد، شهرکرد، ایران.

ghe3461@gmail.com

شناسه مقاله: ۳۳۱۲-۱۰۴۸

شماره صفحه پیاپی: ۳۵۲-۳۶۵

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۹/۱۶

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۱/۲۴

انتشار آنلاین: ۱۴۰۳/۰۵/۲۰

زمان پذیرش: ۱۲۸ روز

استناددهی:

قهساره اردستانی، ا.، خدری غریبوند، ح.، و علیخانی، ف. (۱۴۰۲). سنجش نگرش بهره برداران فاقد و دارای طرح مرتعداری در زمینه کارکردها، کالا و خدمات اکوسیستمی مراتع بلداجی. مدیریت اکوسیستم‌های طبیعی، (۱) ۳، ۱-۱۴.

۱- مقدمه

اکوسیستم‌های مرتعی بیش از نیمی از سطح کره زمین را به خود اختصاص می‌دهند. آمارها نشان می‌دهد اکوسیستم‌های مرتعی تقریباً ۷۰ درصد از درآمدهای خانوارهای روستایی را از طریق پول نقد و تامین نیازهای معیشتی تامین می‌کنند. حدود ۷۵ درصد از فقرا در کشورهای در حال توسعه به شدت به کارکردها و خدمات اکوسیستم‌های مرتعی وابسته هستند (خاکی‌پور و همکاران، ۱۳۹۰). در ایران، بیش از ۵۰ درصد از سطح کشور را مراتع (۸۴ میلیون هکتار) تشکیل می‌دهند که حدود ۴۸ درصد در وضعیت فقیر - خیلی فقیر، ۴۲ درصد در وضعیت متوسط - فقیر و ۱۰ درصد در وضعیت خوب طبقه‌بندی می‌شوند. در این راستا، تامین معیشت تقریباً ۹۱۶ هزار خانوار عشایری و روستایی در ایران به اکوسیستم‌های مرتعی وابسته هستند و از آن‌ها بهره‌برداری می‌کنند (کریمی، ۱۳۹۲). اکوسیستم‌های مرتعی به‌عنوان یکی از بزرگ‌ترین و با ارزش‌ترین زیست‌بوم‌ها در جهان، کارکردها، کالا و خدمات متعددی ارائه می‌دهند.

مفاهیم کارکردها، کالاها و خدمات اکوسیستم برای اولین بار در دهه ۱۹۸۰ میلادی مورد استفاده قرار گرفتند (Gómez-Baggethun et al., 2010). در سال ۱۹۹۵ میلادی، ارزش کارکردها، کالاها و خدمات اکوسیستم جهان ۳۳ تریلیون دلار آمریکا برآورد شد که تقریباً ۱/۲ برابر بیشتر از کل تولید ناخالص داخلی جهان^۱ در همان سال بود (Costanza et al., 1997). در سال ۲۰۱۴ میلادی این برآورد در حدود ۱۴۵ تریلیون دلار افزایش یافت (Costanza et al., 2014). در حال حاضر مفهوم کارکردها و خدمات اکوسیستم، وارد بسیاری از رشته‌ها از جمله مدیریت منابع طبیعی، حفاظت تنوع زیستی و سایر حوزه‌های رشته‌ای مرتبط شده است (Pasgaard et al., 2016). کارکردهای اکوسیستم در حقیقت ظرفیت فرآیندهای طبیعی و اجزای آن در تامین کالاها و خدماتی تعریف شده است که به طور مستقیم و غیرمستقیم نیازهای مردم را تامین می‌کنند. میزان ارزش کارکردهای اکوسیستم که از طریق طبیعت به جوامع انسانی ارائه می‌شود می‌تواند با کالاها و خدمات عرضه شده از سوی کارکردهای اکوسیستم مورد سنجش و ارزش‌گذاری قرارگیرد. در این میان، انسان به عنوان مسئول فعال ارزش‌گذاری تبدیل ساختارها و فرآیندهای اکولوژیکی به پدیده‌های ارزشمند شناخته شده است (Yahdjian et al., 2015). به منظور شناسایی ارزش‌های مختلف اکوسیستم‌ها، ابتدا لازم است کارکردها، کالاها و خدماتی مختلفی که در ارزش‌گذاری کل دخالت دارند طبقه‌بندی شوند تا بتوان ارزیابی صحیحی از ارزش‌های اکوسیستم بدست آورد. طبق تقسیم‌بندی ارزیابی اکوسیستم هزاره کارکردهای اکوسیستم شامل (۱) تنظیمی، (۲) تولیدی، (۳) زیستگاهی و (۴) فرهنگی-اطلاعاتی می‌باشند (MEA, 2005). کارکردهای تنظیمی^۲ منافع را عموماً به صورت غیرمستقیم به بشر از طریق تنظیم اکوسیستم از جمله کارکرد تنظیم گاز، تنظیم آب و هوا، تنظیم آشفستگی (اختلال)، تنظیم آب، عرضه و تامین آب، حفظ خاک، تشکیل خاک، تنظیم مواد مغذی، عملیات دفع مواد زائد (تصفیه پسماند) یا گرده‌افشانی ارائه می‌دهند. کارکردهای زیستگاهی^۳ به عنوان کارکردها و فرآیندها اکولوژیکی لازم جهت تولید خدمات اکوسیستم پایانی و محصول اکوسیستم در نظر گرفته می‌شوند که شامل کارکرد پناهگاهی (زیستگاهی) و کارکرد خزانه‌ای (تولید اولیه، چرخه مواد غذایی، حفاظت از خاک و تنوع زیستی) می‌باشند. کارکردهای تولیدی^۴ از جمله کارکرد غذا، مواد خام، منابع ژنتیکی و توارث گیاهی، منابع دارویی یا منابع تریثی و آرایشی به عنوان محصولاتی که از اکوسیستم‌ها به طور مستقیم قابل برداشت هستند شناخته می‌شوند که دارای ارزش اقتصادی می‌باشند. کارکردهای فرهنگی-اطلاعاتی^۵ از جمله کارکرد اطلاعات زیباشناختی، تفریح و اکوتوریسم، اطلاعات معنوی تاریخی، اطلاعات فرهنگی و هنری یا علوم و آموزش منافع و فواید غیرمادی اکوسیستم‌ها را که شرایط فیزیکی یا معنوی بشر را تحت تاثیر قرار می‌دهند را دربرمی‌گیرند (Yahdjian et al., 2015).

یکی از اصلی‌ترین اهداف بلندمدت در زمینه اکوسیستم‌های مرتعی بهره‌برداری مناسب با حفظ پایداری این اکوسیستم‌ها است (Karamidehkordi, 2012; Khedri Gharibvand et al., 2016) که این امر با حفظ کارکردها، کالاها و خدمات محقق می‌شود. در این راستا، بخش مهمی از وظایف سازمانی در حوزه مدیریت مرتع حفظ کارکردهای اکوسیستم از طریق جلوگیری تخریب و اجرای عملیات اصلاح و احیای مراتع تعریف شده است (بشتر، ۱۳۹۳؛ نظری‌ویند و همکاران، ۱۳۹۵؛ جعفریان و همکاران، ۱۳۹۷). در ایران، اولین گام در راستای اصلاح، احیاء و مدیریت مناسب اکوسیستم‌های مرتعی با مشارکت ذینفعان، واگذاری در چارچوب طرح‌های مرتعداری تعریف شده است (دهقان سلماسی، ۱۳۷۳). این طرح‌ها براساس روش‌های طبیعی و مصنوعی بنانهاده شده‌اند (علی‌اکبری و همکاران، ۱۳۸۹؛ مالکی و بهزادی‌نیا، ۱۳۹۴؛ جعفریان و همکاران، ۱۳۹۷). در این راستا، به‌منظور اصلاح، احیا و بهره‌برداری پایدار از مراتع سازمان منابع طبیعی و آبخیزداری کشور سیاست واگذاری مراتع در چارچوب طرح‌های مرتعداری به بهره‌برداران را به‌عنوان یک راهبرد اصلاح و احیای مراتع دنبال کرده است (عباسی، ۱۳۷۶).

در ایران بهره‌برداری از مراتع و دامداری وابسته به مرتع در قالب نظام مدیریت مرتع به دو شیوه پروانه چرا و طرح مرتعداری صورت می‌گیرد. در هر دو نظام ذکر شده، بهره‌برداران محلی با ساختار و زمینه‌های متنوع با پیشینه‌های اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی متفاوت زندگی می‌کنند (عزیزی و همکاران، ۱۳۹۰). هرچند بهره‌برداران بدون طرح و با مجوز پروانه چرا بخش زیادی از بهره‌برداران را در بر می‌گیرند، با این وجود، روند پذیرش و اجرای نظام بهره‌برداری مبتنی بر طرح‌های مرتعداری در کشور رو به افزایش است. در ایران، پس از ۶ سال بلاتکلیفی (از سال ۱۳۴۱) که با تصویب

1. The total global gross domestic product

2. Regulatory functions

3. Habitat functions

4. Production functions

5. Information functions

قانون حفاظت و بهره‌برداری از جنگل‌ها و مراتع همراه شد، در سال ۱۳۴۶ بهره‌برداری از مراتع با پروانه چرای دام مجوز قانونی گرفت که فراز و نشیب‌های زیادی تاکنون داشته است (مرادی و میردیلیمی، ۱۳۹۸). به دنبال نقص و ضعف شیوه بهره‌برداری از طریق پروانه چرای دام و در راستای هویت بخشی قانونی به حق انتفاع و عرفی مرتعداران، ایجاد حس مالکیت و بهره‌برداری اصولی‌تر، ایجاد انگیزه سرمایه‌گذاری و به دنبال آن امنیت شغلی مرتعداران، جهت‌گیری در راستای حفظ، احیاء و اصلاح مراتع با مشارکت بهره‌برداران مرتعی، بهبود شرایط اجتماعی-اقتصادی و نظم بخشی به مدیریت مراتع در سطح کلان ضمن بهره‌گیری از دانش بومی بهره‌برداران محلی، تهیه و اجرای طرح‌های مرتعداری قانونی و اجرا شد (کریمیان و حیدری، ۱۳۹۵؛ مرادی و میردیلیمی، ۱۳۹۸). علاوه بر این، مطالعات نشان داده‌اند در صورت اجرای هرچه بهتر و دقیق‌تر طرح مرتعداری افزایش پوشش گیاهی به لحاظ کمی و کیفی، پوشش گیاهی، غنای گونه‌ای، تقویت توان تولیدی مراتع، بهبود ظرفیت، وضعیت و سلامت مرتع و در نهایت کاهش عوامل تخریب را به دنبال داشته است (برهانی و همکاران، ۱۳۹۳؛ برهانی و همکاران، ۱۳۹۵؛ مظهری و خاکسار آستانه، ۱۳۸۸). ضمن اینکه، انسجام اجتماعی و سرمایه‌های اجتماعی در ارتباط با طرح‌های مرتعداری نیز موضوع مطالعات زیادی بوده‌اند (کریمیان و حیدری، ۱۳۹۵؛ احمدی و همکاران، ۱۳۹۶؛ مهدوی و همکاران، ۱۳۹۸). علاوه بر این، مطالعاتی نیز عدم اجرای موفق طرح‌های مرتعداری را گزارش داده‌اند (مرادی و همکاران، ۱۳۹۴). با این حال، هرچند فهم و ادراک بهره‌برداران در هر دو شیوه مدیریت مراتع مبتنی بر پروانه چرا و یا طرح مرتعداری از کارکردها، کالا و خدمات اکوسیستمی می‌تواند نقش مهمی در مدیریت پایدار مراتع داشته باشد. از حیث اینکه بهره‌برداران فاقد طرح (دارای پروانه چرا) و طرح‌دار چه نگرشی در زمینه‌های مختلف به خصوص کارکردها، کالاها و خدمات اکوسیستمی دارند مطالعاتی تاکنون گزارش نشده است.

کارکردها، کالاها و خدمات اکوسیستم‌های مرتعی نقش حیاتی در تقویت معیشت و توانمندسازی مردم، بهبود محیط زیست و رشد و توسعه اقتصادی دارند (کریمی و همکاران، ۱۳۹۴). علیرغم اینکه در سال‌های اخیر مطالعات ارزش‌گذاری کارکردها و خدمات اکوسیستم‌های مرتعی افزایش یافته است، با این وجود، دیدگاه‌های گروه‌های مختلف ذینفع به اندازه کافی ارزیابی نشده است. به این معنا که مطالعات گذشته بر تاثیر کارکردها، کالاها و خدمات اکوسیستم‌های مرتعی در ایجاد منافع برای معیشت مردم، محیط زیست و اقتصاد تمرکز داشتند (رستگار و همکاران، ۱۳۹۷). با این حال این مطالعات به دلیل تمرکز نامتوازن بر جوانب فنی ارزش‌گذاری همچون کمی‌سازی اکولوژیکی با استفاده از مدل‌سازی و نقشه‌برداری یا با استفاده از ارزش‌گذاری صرفاً پولی، کارکردها و خدمات اکوسیستم‌های مرتعی را محدود کرده‌اند. تحقیقات اندکی چگونگی ابعاد اجتماعی (به عنوان مثال ادراک و ترجیحات افراد)، در شناسایی و اولویت‌بندی کارکردها و خدمات اکوسیستم‌ها را مورد توجه قرار داده‌اند (Acharya et al., 2019). در این راستا، ضروری است نگرش و دیدگاه‌های ذینفعان در زمینه ارزیابی کارکردها و خدمات اکوسیستم‌های مرتعی مورد توجه قرار گیرد.

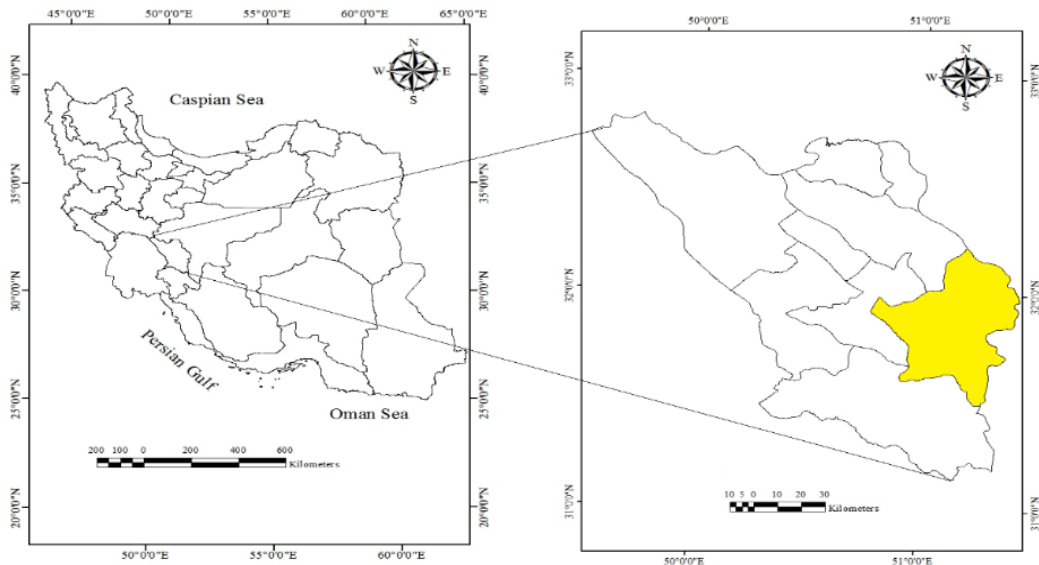
استفاده بهره‌برداران از کارکردها، کالاها و خدمات اکوسیستم‌های مرتعی با توجه به انتظارات تامین معیشتی آنها متفاوت است. کاربران یا بهره‌برداران مرتعی مدیران واقعی مراتع هستند، با این وجود، قربانی تخریب اکوسیستم هستند. ادراک بهره‌برداران مرتعی از کارکردها، کالاها و خدمات اکوسیستم‌های مرتعی که بیانگر محصولات و تولیدات آن می‌باشد در اجرای سیاست‌ها و برنامه‌های مرتعی موثر و ضروری است. آگاهی از نگرش مردم محلی و در نظر گرفتن نیازهای مردم محلی از کارکردها و خدمات اکوسیستم مرتعی مزایا و فوایدی دارد. اول اینکه، گروه‌های ذینفع در سطح محلی و حتی در سایر سطوح نسبت به کارکردها، کالاها و خدمات اکوسیستم‌های مرتعی شناخت و آگاهی پیدا می‌کنند. دوم اینکه، با آگاهی از ادراک بهره‌برداران و سایر ذینفعان مرتعی که مرتبط با شرایط محلی و وضعیت اجتماعی-اقتصادی آنان است مدیران و سیاستگذاران می‌توانند در اجرای طرح‌ها، پروژه‌ها و سایر برنامه‌های مرتبط، ضمن توجه به ادراک ذینفعان تا حد ممکن نیازها و انتظارات جامعه هدف را مورد توجه قرار دهند. سوم اینکه، با بازخوردهای محلی و نگرش گروه‌های ذینفع و بهره‌بردار در سطح محلی، در مقیاس ملی و فراتر از آن بین‌المللی، می‌توان دیدگاه جامع‌تری در خصوص فهم و ادراک گروه‌های مختلف ذینفع از چگونگی کارکرد اکوسیستم‌های مرتعی و طیف گسترده‌ای از کالاها و خدماتی که به جامعه ارائه می‌دهند بدست آورد (Acharya et al., 2019). در این راستا، ادراک بهره‌برداران با سطح برخورداری متفاوت می‌تواند دیدگاه‌های متنوعی را ارائه دهد که با توجه به زمینه جغرافیایی و اجتماعی قابل تحلیل و بررسی است. بنابراین، تحقیق حاضر به دنبال آن است که دیدگاه و نگرش بهره‌برداران با سطح برخورداری و شیوه متفاوت را مورد سنجش قرار دهد و بررسی کند آیا شیوه بهره‌برداری بر اولویت‌بندی بهره‌برداران در زمینه خدمات اکوسیستم اثر دارد؟ در این راستا، دو هدف اصلی در این تحقیق سنجش دیدگاه‌های بهره‌برداران با زمینه‌های برخورداری متفاوت (دارای پروانه چرا و طرح مرتعداری) و مقایسه نگرش آنان در ارتباط با کارکردها، کالاها و خدمات اکوسیستم‌های مرتعی در مراتع بلداجی و چغاخور شهرستان بروجن مورد توجه و بررسی قرار می‌گیرد.

۲- مواد و روش

۲-۱- منطقه مورد مطالعه

این پژوهش در محدوده مربوط به طرح‌های مرتعداری اجرا شده در بخشی از سطح شهرستان بروجن (شامل شهر بلداجی و چغاخور) از توابع استان چهارمحال و بختیاری انجام شد. شهرستان بروجن با وسعت ۲۲۵۶ کیلومتر مربع دارای ۳ بخش، ۶ شهر و ۵ دهستان است. بروجن در ناحیه شرقی

استان و در فاصله ۶۰ کیلومتری شهرکرد قرار دارد (شکل ۱). منطقه مورد مطالعه در مراتع نیمه کوهستانی واقع شده است. قسمت اعظمی از مراتع دارای شیب ملایم و سنگلاخی است. براساس آمار ایستگاه بلداجی میزان بارندگی سالیانه منطقه مورد مطالعه حدود ۴۱۲ میلی‌متر می‌باشد.

شکل (۱): موقعیت استان چهارمحال و بختیاری در کشور ایران (چپ)، موقعیت شهرستان بروجن در استان چهارمحال و بختیاری (راست)

۲-۲- روش‌شناسی تحقیق

مطالعه حاضر از نوع توصیفی-تحلیلی-پیمایشی است. در شروع کار با مراجعه به اداره کل منابع طبیعی استان چهارمحال و بختیاری و اداره منابع طبیعی شهرستان بروجن فهرستی از طرح‌های مرتعداری که در شهرستان بروجن اجرا گردیده است تهیه شد. جامعه آماری بهره‌برداران فاقد و دارای طرح مرتعداری در شهر بلداجی از توابع شهرستان بروجن بودند. سامان‌های عرفی برآفتاب بلداجی، دره نوروز آقا، شورایی نساء بلداجی و شورایی آقی بلاغ بهره‌برداران فاقد طرح مرتعداری می‌باشند. سامان‌های عرفی امیرآباد، نساء بلداجی، شیرکشته، علی‌آباد و سلطان‌آباد بهره‌برداران طرح مرتعداری دارند (جدول ۱).

جدول (۱): مشخصات سامان‌های عرفی مورد مطالعه

نوع سامان عرفی	نام سامان عرفی	مساحت (هکتار)	تعداد بهره‌بردار	تعداد دام	گونه‌های غالب
دارای طرح	امیرآباد	۶۵۲	۳	۳۲۶	گون، برموس
	نساء بلداجی	۶۸۰	۴	۳۴۰	برموس، گون، آگروپایرون
	شیرکشته	۲۱۹۴	۵	۱۰۹۷	گون، برموس
	علی‌آباد	۹۹۲	۷	۴۹۶	مرغ، انواع گون، گل گندم، سرسیوم، جاز، کنگر
	سلطان‌آباد	۱۴۵۸	۱۳	۷۲۹	مرغ، آگروپایرون، جاز، گون، کنگر
فاقد طرح	برآفتاب بلداجی	۲۲۳۴	۷	۱۱۱۷	کنگر، گون، برموس
	دره نوروز آقا	۱۲۵۶	۱۲	۶۲۸	گون، برموس
	شورایی نساء بلداجی	۴۰۰	۶	۲۰۰	برموس، گون، آگروپایرون
	شورایی آقی بلاغ	۳۱۴	۵	۶۲۸	مرغ

ابزار اولیه و مبنای عمل و زیربنای اصلی تحقیق طرح‌های مرتعداری و اطلاعات جمع‌آوری شده از سازمان‌ها و ادارات بود. علاوه بر این، ابزار سنجش و اندازه‌گیری این پژوهش پرسش‌نامه بود. در بخش زمینه‌ای این تحقیق آمار و اطلاعات موردنیاز از کتاب‌ها، مجلات داخلی و خارجی، طرح‌های علمی و پژوهشی، پایان‌نامه‌ها، مقالات، مجموعه مقالات همایش‌ها و سمینارها جمع‌آوری شد. براساس مطالعات و تحقیقات علمی-پژوهشی و مشورت با صاحب‌نظران و براساس مؤلفه‌های تحقیق، پرسش‌نامه‌ای طراحی شد. با مراجعه مکرر به کارشناسان خبره به مفاهیم منابع طبیعی و مسائل مرتبط با آن، نواقص و ایرادات پرسش‌نامه رفع گردید. سؤالات پرسش‌نامه که مرتبط با کارکردها، کالاها و خدمات اکوسیستم‌های مرتعی بودند به گونه‌ای طراحی گردید که ضمن دستیابی به اهداف تحقیق برای پاسخ‌گویان نیز شفاف و بدون ابهام باشد.

اگر پرسش‌نامه مانند یک آزمون فرض شود، می‌توان گفت یک آزمون خوب باید از ویژگی‌های مطلوبی همچون عینیت، سهولت اجرا، عملی بودن، سهولت تعبیر و تفسیر، روایی و پایایی برخوردار باشد تا به نتایج مطلوبی منجر شود. در بین این ویژگی‌ها روایی و پایایی از اهمیت بیشتری برخوردارند. برای تعیین اعتبار یا روایی محتوای سؤالات پرسش‌نامه از روش معتبرسازی محتوا و با مراجعه به کارشناسان، متخصصین و استادان مجرب و آگاه (پنل کارشناسی) استفاده می‌شود. در این مرحله تعدادی سؤال پس از گنجاندن نظرات و پیشنهادهای آن‌ها حذف یا اضافه شد. علاوه بر این، جهت افزایش اعتبار پرسش‌نامه، روی پرسش‌نامه پیش‌آزمون انجام گرفت. با انجام مطالعات کتابخانه‌ای، استفاده از نظر پنل کارشناسی و بعد از انجام پیش‌آزمون مشکلات احتمالی پرسش‌نامه‌ها، نواقص و ایرادهای پیش‌آمده برطرف و پرسش‌نامه نهایی شد. جهت بررسی پایایی پرسش‌نامه با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ انجام شد. میانگین آزمون ضریب کرونباخ برای پایایی پرسش‌نامه کارکردها، کالاها و خدمات اکوسیستم‌های مرتعی معادل ۰/۸۹ (ضریب کرونباخ بهره‌برداران فاقد طرح معادل ۰/۹۲ و ضریب کرونباخ بهره‌برداران دارای طرح معادل ۰/۸۶) محاسبه شد. داده‌ها در پرسش‌نامه به صورت کمی و با مقیاس رتبه‌ای و براساس طیف پنج گزینه‌ای لیکرت (از خیلی کم تا خیلی زیاد) مورد ارزیابی قرار گرفتند. بهره‌برداران مرتعی که تجربه دامداری و مرتع‌داری و آگاهی از طرح‌های مرتع‌داری داشتند، مورد مصاحبه قرار گرفتند و پرسش‌نامه را تکمیل کردند. تعداد بهره‌بردار طرح‌دار در این مناطق ۳۲ و تعداد بدون طرح ۳۰ نفر بودند که با فرمول کوکران ۳۰ و ۲۹ محاسبه شد که در مجموع به طور متوسط از هر گروه ۳۰ نفر به‌عنوان نمونه انتخاب شدند. در واقع، با حذف دو بهره‌بردار طرح‌دار که در دسترس نیز نبودند به روش سرشماری نمونه‌برداری صورت گرفت. به‌منظور آنالیز معیارهای کارکردها، کالاها و خدمات اکوسیستمی از آمارهای توصیفی و استنباطی استفاده شد. در این تحقیق متغیر وابسته کارکردها، کالاها و خدمات اکوسیستمی و متغیر مستقل گروه‌های بهره‌بردار فاقد و دارای طرح مرتعداری بود. اینکه اختلافی بین دو گروه بهره‌بردار مرتعی فاقد و دارای طرح مرتعداری وجود ندارد به عنوان فرض صفر در نظر گرفته شد. به‌منظور مقایسه جداگانه بین معیارهای هر کدام از دو گروه بهره‌بردار فاقد طرح و دارای طرح مرتع‌داری از آزمون کروسکال والیس استفاده شد. برای مقایسه هر کدام از معیارهای مورد مطالعه بین دو گروه بهره‌بردار فاقد و دارای طرح مرتع‌داری به صورت جفتی برای هر معیار از آزمون من ویتنی استفاده شد. کلیه محاسبات آماری در نرم‌افزار SPSS 25 و رسم نمودارها در محیط Excel 2019 انجام شده است.

۳- نتایج

۳-۱- سنجش کارکردهای اصلی اکوسیستم‌های مرتعی

نتایج تجزیه و تحلیل آماری معیارهای کارکردهای اصلی اکوسیستم‌های مرتعی مربوط به میانگین‌ها یا بار اهمیت چهار گروه کارکردی اصلی زیستگاهی، تولیدی، تنظیمی و فرهنگی-اطلاعاتی برای دو گروه بهره‌بردار فاقد و دارای طرح مرتع‌داری در جدول (۲) ارائه شده است. بر اساس آنالیز توصیفی بیشترین میانگین عددی کارکردهای اصلی مربوط به معیار کارکردهای تنظیمی در دو گروه بهره‌بردار فاقد و دارای طرح مرتع‌داری و کمترین آن به ترتیب مربوط به معیار کارکردهای زیستگاهی برای گروه بهره‌بردار دارای طرح مرتع‌داری و معیار کارکردهای تولیدی برای بهره‌بردار فاقد طرح مرتع‌داری است (جدول ۲).

نتایج تجزیه و تحلیل آزمون استنباطی کروسکال والیس نشان داد بین چهار کارکرد اکوسیستم‌های مرتعی (زیستگاهی، تولیدی، تنظیمی و فرهنگی) در گروه بهره‌بردار دارای طرح اختلاف معنی‌داری مشاهده نشد، در حالی که این کارکردها در گروه بهره‌برداران فاقد طرح اختلاف معنی‌داری در سطح پنج درصد نشان دادند (جدول ۲).

جدول (۲): مقایسه آماری کارکردهای اصلی اکوسیستم‌های مرتعی برای دو گروه بهره‌بردار فاقد و دارای طرح مرتعداری

نوع بهره‌بردار	کارکردها	آمار توصیفی		آمار استنباطی	
		میانگین	انحراف معیار	خطای معیار	آزمون کروسکال والیس
طرح‌دار	زیستگاهی	۲/۹۳a	۱/۳۵	۰/۱۴	۲/۱۶
	تولیدی	۳/۰۶a	۱/۳۵	۰/۱۳	
	تنظیمی	۳/۱۷a	۱/۳۱	۰/۱۴	
	فرهنگی	۲/۹۶a	۱/۳۱	۰/۱۴	
فاقد طرح	زیستگاهی	۲/۶۶ab	۱/۰۵	۰/۱۱	۱/۸۸
	تولیدی	۲/۳۱b	۱/۱۱	۰/۱۲	
	تنظیمی	۲/۸۴a	۰/۹۸	۰/۱۰	
	فرهنگی	۲/۶۱ab	۱/۱۶	۰/۱۲	

توضیح: حروف غیرمشترک نشان‌دهنده اختلاف آماری میانگین در سطح پنج درصد است.

در بررسی کارکردهای اصلی اکوسیستم‌های مرتعی، آزمون غیرپارامتری من ویتنی نشان داد معیار کارکردهای تولیدی بین دو گروه بهره‌بردار فاقد و دارای طرح مرتعداری اختلاف معنی‌داری در سطح پنج درصد وجود دارد. میانگین کارکردهای تولیدی در گروه بهره‌برداران دارای طرح بیشتر از گروه بهره‌برداران فاقد طرح است (شکل ۲).

شکل (۲): نمودار اهمیت نسبی کارکردهای اصلی اکوسیستم‌های مرتعی بین بهره‌برداران فاقد و دارای طرح مرتعداری

توضیح: حروف غیرمشترک نشان‌دهنده اختلاف آماری میانگین (\pm خطای معیار) در سطح پنج درصد است.

۳-۲- سنجش کالا و خدمات مرتبط با کارکردهای اصلی

۳-۲-۱- کارکردهای زیستگاهی

جدول (۳) نتایج تجزیه و تحلیل آماری معیارهای مرتبط با کارکردهای زیستگاهی برای دو گروه بهره‌بردار طرح‌دار و فاقد طرح مرتعداری را نشان می‌دهد. براساس نتایج آمار توصیفی بیشترین میانگین عددی کارکردهای زیستگاهی به ترتیب مربوط به معیار حفظ تنوع زیستی گونه‌های گیاهی و جانوری، برای گروه بهره‌بردار دارای طرح مرتعداری و در معیار زیستگاهی برای تأمین و تنوع بخشی معیشت (تولید و تکثیر گونه‌های گیاهی و جانوری و امرامعاش) برای گروه بهره‌بردار طرح‌دار و فاقد طرح مرتعداری و کمترین آن مربوط به معیار بستر چرخه حیات (چرخه‌های غذایی و زیستی، زمین‌شناسی و شیمیایی-بیوژئوشیمیایی) برای هر دو گروه بهره‌بردار فاقد طرح و دارای طرح مرتعداری است (جدول ۳). نتایج تجزیه و تحلیل آزمون استنباطی کروسکال والیس برای معیار کارکرد زیستگاهی نشان داد بین سه معیار کارکردهای زیستگاهی در دو گروه بهره‌بردار طرح‌دار و فاقد طرح مرتعداری اختلاف معنی‌داری مشاهده نشد (جدول ۳). در بررسی کارکردهای زیستگاهی، آزمون استنباطی غیرپارامتری من ویتنی نشان داد در مقایسه سه معیار کارکردهای زیستگاهی بین دو گروه بهره‌بردار فاقد طرح و دارای طرح مرتعداری تفاوت معنی‌داری مشاهده نشد (شکل ۳).

۳-۲-۲- کارکردهای تولیدی

براساس جدول (۳)، بیشترین میانگین عددی کارکردهای تولیدی مربوط به معیار گیاهان دارویی و فرآورده‌های دارویی (ترکیبات بیوشیمیایی، شیره گیاهی، اسانس، صمغ، رنگ‌ها، تانن، موم) برای هر دو گروه بهره‌بردار طرح‌دار و فاقد طرح مرتعداری و کمترین آن به ترتیب مربوط به معیار تولیدات متنوع مرتعی به دنبال آن کمک به اشتغال‌زایی و تأمین معیشت بهره‌بردار برای گروه بهره‌بردار دارای طرح مرتعداری و معیار تأمین غذای گیاهی (میوه‌ها، قارچ‌ها) و حیوانی (گوشت، لبنیات) برای گروه بهره‌بردار فاقد طرح مرتعداری است (جدول ۳). نتایج تجزیه و تحلیل آزمون استنباطی کروسکال والیس برای معیار کارکردهای تولیدی نشان داد بین سه معیار کارکردهای تولیدی در هر دو گروه بهره‌بردار فاقد طرح و دارای طرح مرتعداری اختلاف معنی‌داری مشاهده نشد (جدول ۳). در بررسی کارکردهای تولیدی، آزمون استنباطی غیرپارامتری من ویتنی نشان داد در مقایسه برخی از معیارها بین دو گروه بهره‌برداران فاقد طرح و دارای طرح مرتعداری تفاوت معنی‌داری وجود دارد (شکل ۳). با توجه به شکل (۳) از نظر معیارهای تأمین غذای گیاهی و حیوانی و گیاهان دارویی و فرآورده‌های دارویی اختلاف معنی‌داری بین دو گروه بهره‌بردار فاقد طرح و دارای طرح مرتعداری وجود دارد. میانگین معیارهای تأمین غذای گیاهی و حیوانی و گیاهان دارویی و فرآورده‌های دارویی در گروه بهره‌بردار دارای طرح مرتعداری بیشتر از گروه بهره‌بردار فاقد طرح مرتعداری است.

جدول (۳): مقایسه آماری معیارهای کالا و خدمات مرتبط با کارکردهای اصلی اکوسیستم‌های مرتعی برای بهره‌بردار فاقد طرح و دارای طرح مرتعداری

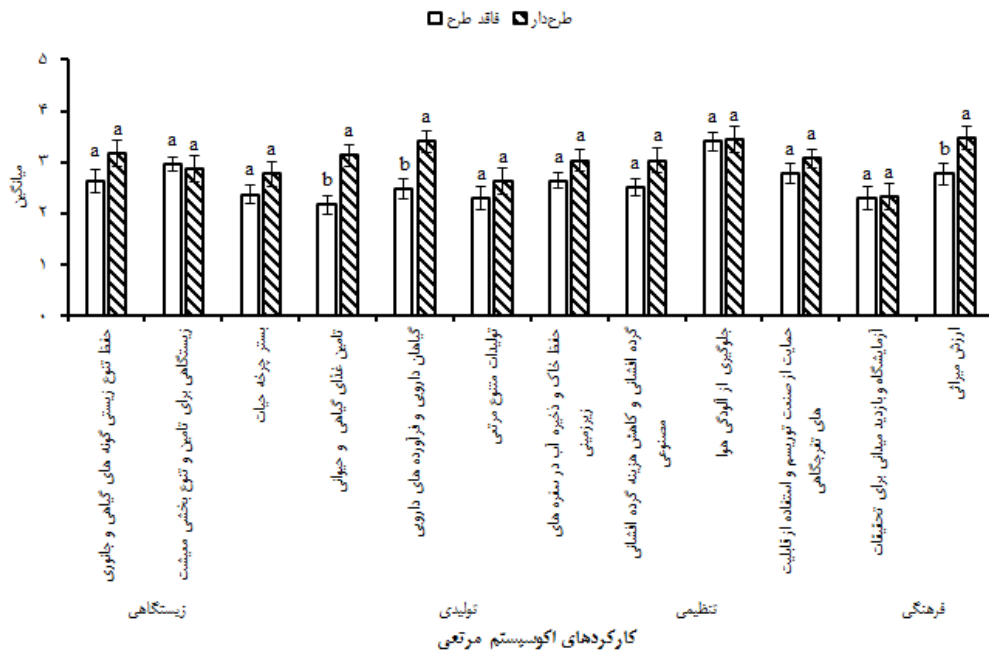
کارکردها	نوع بهره‌بردار	معیار	آمار توصیفی		آمار استنباطی		
			میانگین	انحراف معیار	خطای معیار	آزمون کروسکال والیس	معنی‌داری
تولید گیاهی	فاقد طرح	حفظ تنوع زیستی گونه‌های گیاهی و جانوری	۲/۶۳ ^{ad}	۱/۲۷	۰/۲۳	۵/۴۳	۰/۰۷ ^{ns}
		زیستگاهی برای تأمین و تنوع‌بخشی معیشت (تولید و تکثیر گونه‌های گیاهی و جانوری و امرارمعاش)	۲/۹۷ ^{ad}	۰/۷۶	۰/۱۴		
		بستر چرخه حیات (چرخه‌های غذایی و زیستی، زمین‌شناسی و شیمیایی-بیو ژئوشیمیایی)	۲/۲۴ ^{ad}	۱/۰۰	۰/۱۸		
تولید گیاهی	طرح‌دار	حفظ تنوع زیستی گونه‌های گیاهی و جانوری	۳/۱۷ ^{ad}	۱/۳۹	۰/۲۵	۱/۲۶	۰/۵۳ ^{ns}
		زیستگاهی برای تأمین و تنوع‌بخشی معیشت (تولید و تکثیر گونه‌های گیاهی و جانوری و امرارمعاش)	۲/۸۷ ^{ad}	۱/۳۸	۰/۲۵		
		بستر چرخه حیات (چرخه‌های غذایی و زیستی، زمین‌شناسی و شیمیایی-بیو ژئوشیمیایی)	۲/۷۷ ^{ad}	۱/۲۸	۰/۲۳		
تولید گیاهی	فاقد طرح	تأمین غذای گیاهی (میوه‌ها، قارچ‌ها و ...) و حیوانی (گوشت، لبنیات)	۲/۱۷ ^{ad}	۰/۹۵	۰/۱۷	۱/۰۶	۰/۵۹ ^{ns}
		گیاهان دارویی و فرآورده‌های دارویی (ترکیبات بیوشیمیایی، شیره گیاهی، اسانس، صمغ، رنگ‌ها، تانن، موم)	۲/۴۷ ^{ad}	۱/۰۷	۰/۲۰		
		تولیدات متنوع مرتعی (به دنبال آن کمک به اشتغال‌زایی و تأمین معیشت بهره‌بردار)	۲/۳۰ ^a	۱/۲۹	۰/۲۴		
تولید گیاهی	طرح‌دار	تأمین غذای گیاهی (میوه‌ها، قارچ‌ها) و حیوانی (گوشت، لبنیات)	۳/۱۳ ^{ad}	۱/۱۹	۰/۲۱	۵/۶۶	۰/۰۶ ^{ns}
		گیاهان دارویی و فرآورده‌های دارویی (ترکیبات بیوشیمیایی، شیره گیاهی، اسانس، صمغ، رنگ‌ها، تانن، موم)	۳/۴۰ ^a	۱/۱۰	۰/۲۰		
		تولیدات متنوع مرتعی (به دنبال آن کمک به اشتغال‌زایی و تأمین معیشت بهره‌بردار)	۲/۶۳ ^{ad}	۱/۳۵	۰/۲۵		
تولید گیاهی	فاقد طرح	حفظ خاک و ذخیره آب در سفره‌های زیرزمینی (به دنبال آن پایداری اکوسیستم‌ها)	۲/۶۳ ^{ab}	۰/۸۵	۰/۱۵	۱۳/۲۹	۰/۰۰*
		گرده‌افشانی و کاهش هزینه گرده‌افشانی مصنوعی (حفظ تنوع زیستی گونه‌های گیاهی)	۲/۵۰ ^b	۰/۹۰	۰/۱۶		
		جلوگیری از آلودگی هوا (توسعه و گسترش ریزگردها و غبار محلی)	۳/۴۰ ^a	۰/۹۷	۰/۱۸		
تولید گیاهی	طرح‌دار	حفظ خاک و ذخیره آب در سفره‌های زیرزمینی (به دنبال آن پایداری اکوسیستم‌ها)	۳/۰۳ ^{ad}	۱/۲۲	۰/۲۲	۱/۹	۰/۳۹ ^{ns}
		گرده‌افشانی و کاهش هزینه گرده‌افشانی مصنوعی (حفظ تنوع زیستی گونه‌های گیاهی)	۳/۰۳ ^{ad}	۱/۳۲	۰/۲۴		
		جلوگیری از آلودگی هوا (توسعه و گسترش ریزگردها و غبار محلی)	۳/۴۳ ^{ad}	۱/۳۸	۰/۲۵		
تولید گیاهی	فاقد طرح	حمایت از صنعت توریسم و استفاده از قابلیت‌های تفرجگاهی (طبیعت‌گردی و گردشگری)	۲/۷۷ ^{ad}	۱/۰۷	۰/۲۰	۴/۲۰	۰/۱۲ ^{ns}
		آمایشگاه و بازدید میدانی برای تحقیقات علمی و آموزشی و تفریحی مدارس، مراکز علمی و دانشگاهی	۲/۳۰ ^a	۱/۲۴	۰/۲۳		
		ارزش میراثی (فرهنگی، قومی، معنوی، تاریخی)	۲/۷۷ ^{ad}	۱/۱۳	۰/۲۱		
تولید گیاهی	طرح‌دار	حمایت از صنعت توریسم و استفاده از قابلیت‌های تفرجگاهی (طبیعت‌گردی و گردشگری)	۳/۰۷ ^{ad}	۱/۰۵	۰/۱۹	۱۰/۶۸	۰/۰۰*
		آمایشگاه و بازدید میدانی برای تحقیقات علمی و آموزشی و تفریحی مدارس، مراکز علمی و دانشگاهی	۲/۳۳ ^{ab}	۱/۴۲	۰/۲۶		
		ارزش میراثی (فرهنگی، قومی، معنوی، تاریخی)	۳/۴۷ ^{ad}	۱/۲۰	۰/۲۲		

توضیح: حروف غیرمشترک نشان‌دهنده اختلاف آماری میانگین در سطح پنج درصد است.

۳-۳-۳- کارکردهای تنظیمی

باتوجه به آمار توصیفی، بیشترین میانگین عددی کارکردهای تنظیمی مربوط به معیار جلوگیری از آلودگی هوا (توسعه و گسترش ریزگردها و غبار محلی) برای هر دو گروه بهره‌برداران فاقد طرح و دارای طرح مرتعداری و کمترین آن به ترتیب مربوط به معیارهای حفظ خاک و ذخیره آب در سفره‌های زیرزمینی (به دنبال آن پایداری اکوسیستم‌ها) برای گروه بهره‌بردار دارای طرح مرتعداری و معیار گرده‌افشانی و کاهش هزینه گرده‌افشانی مصنوعی (حفظ تنوع زیستی گونه‌های گیاهی) برای هر دو گروه بهره‌بردار دارای طرح و فاقد طرح مرتعداری است (جدول ۳). نتایج تجزیه و تحلیل

آزمون استنباطی کروسکال والیس برای معیار کارکرد تنظیمی نشان داد که بین سه معیار کارکردهای تنظیمی در گروه بهره‌بردار دارای طرح اختلاف معنی‌داری مشاهده نشد در حالی که در گروه بهره‌بردار فاقد طرح بین این معیارها اختلاف معنی‌داری در سطح پنج درصد وجود دارد (جدول ۳). در بررسی کارکردهای تنظیمی، نتایج تجزیه و تحلیل آزمون استنباطی غیرپارامتری من ویتنی نشان داد در مقایسه معیارها بین دو گروه بهره‌بردار فاقد طرح و دارای طرح مرتعداری تفاوت معنی‌داری وجود ندارد (شکل ۲).

شکل (۳): نمودار اهمیت نسبی معیارهای هر کدام کارکردها و خدمات اکوسیستم‌های مرتعی بین دو گروه بهره‌بردار فاقد طرح و دارای طرح مرتعداری

توضیح: حروف غیرمشترک نشان‌دهنده اختلاف آماری میانگین (\pm خطای معیار) در سطح پنج درصد است.

۳-۴- کارکردهای فرهنگی-اطلاعاتی

براساس نتایج، بیشترین میانگین عددی کارکردهای فرهنگی-اطلاعاتی به ترتیب مربوط به معیار ارزش میراثی (فرهنگی، قومی، معنوی، تاریخی) برای هر دو گروه بهره‌بردار طرح‌دار و فاقد طرح مرتعداری معیار حمایت از صنعت توریسم و استفاده از قابلیت‌های تفرجگاهی (طبیعت‌گردی و گردشگری) برای گروه بهره‌بردار فاقد طرح مرتعداری و کمترین آن مربوط به معیار آزمایشگاه و بازدید میدانی برای تحقیقات علمی و آموزشی و تفریحی مدارس، مراکز علمی و دانشگاهی برای هر دو گروه بهره‌بردار فاقد طرح و دارای طرح مرتعداری است (جدول ۳). نتایج تجزیه و تحلیل آزمون استنباطی کروسکال والیس را برای معیار کارکرد فرهنگی نشان داد که بین سه معیار کارکرد فرهنگی در گروه بهره‌بردار دارای طرح اختلاف معنی‌داری در سطح پنج درصد مشاهده شد در حالی که بین این معیارها در گروه بهره‌بردار فاقد طرح اختلاف معنی‌داری وجود ندارد (جدول ۳). در بررسی کارکردهای فرهنگی، نتایج آزمون استنباطی غیرپارامتری من ویتنی نشان داد در مقایسه برخی معیارها بین دو گروه بهره‌بردار فاقد طرح و دارای طرح مرتعداری تفاوت معنی‌داری وجود دارد (شکل ۲). با توجه به شکل (۲) از نظر معیار ارزش میراثی (فرهنگی، قومی، معنوی، تاریخی) اختلاف معنی‌داری بین دو گروه بهره‌بردار فاقد طرح و دارای طرح مرتعداری وجود دارد. میانگین معیار ارزش میراثی (فرهنگی، قومی، معنوی، تاریخی) در گروه بهره‌بردار دارای طرح مرتعداری بیشتر از بهره‌بردار گروه فاقد طرح است.

۴- بحث

اکوسیستم‌های مرتعی کارکردها، کالاها و خدمات متنوعی به جوامع انسانی و حتی سایر جوامع حیاتی که در این اکوسیستم‌ها حضور و پراکنش دارند ارائه می‌دهند. بنابراین با شناسایی و ارزش‌گذاری کارکردهای اصلی اکوسیستم‌های مرتعی و کالا و خدمات مرتبط، ضمن اینکه سهم هر کدام از کارکردها، کالاها و خدمات در اکوسیستم‌های مرتعی تعیین می‌شود می‌توان سهم این اکوسیستم‌ها را در منافع مختلف زیست‌محیطی، معیشت و رفاه بهره‌بردار تعیین نمود. از طرف دیگر، از آنجایی که ادراک و فهم دقیق بهره‌برداران مرتعی به عنوان مدیران واقعی این اکوسیستم‌ها می‌تواند در موفقیت و اجرای صحیح سیاست‌ها و برنامه‌های مرتعی اثرگذار باشد این مطالعه به ارزیابی و اولویت‌بندی کارکردها، کالاها و خدمات اکوسیستم مرتعی از

دیدگاه بهره‌برداران دارای طرح مرتعداری (سامان‌های عرفی امیرآباد، نساء بلداجی، شیرکشته، علی‌آباد و سلطان‌آباد) و بهره‌برداران فاقد طرح مرتعداری (سامان‌های عرفی برآفتاب بلداجی، دره نوروز آقا، شورایی نساء بلداجی و شورایی آق‌بلاغ) پرداخته است.

۴-۱- کارکردهای اکوسیستمی

در منطقه مورد مطالعه، کارکردها، کالاها و خدمات اکوسیستمی متعددی برای بهره‌برداران محلی فراهم شده است. یافته‌های تحقیق نشان داد اختلاف معنی‌داری بین معیارهای مرتبط با کارکردهای اکوسیستم‌های مرتعی برای گروه بهره‌بردار فاقد طرح مرتعداری وجود دارد. در زمینه کارکردهای اکوسیستمی در سامان‌های عرفی مراتع، اولویت اول هر دو گروه بهره‌برداران فاقد و دارای طرح معیار کارکرد تنظیمی بود. این نتایج با مطالعه Acharya et al. (۲۰۱۹) که استدلال کردند نتایج شباهت‌ها (همگرایی) و تفاوت‌هایی (واگرایی) در اولویت‌بندی کارکردهای خدمات اکوسیستم در میان گروه‌های مختلف بهره‌بردار عمدتاً تحت‌تأثیر روش‌های مدیریتی (مراتع دارای طرح و مراتع مشاعی)، نزدیکی به مراتع (نزدیکی و دوری به مراتع) و وضعیت اجتماعی-اقتصادی (غنی- فقیر) بهره‌بردار قرار دارند همخوانی دارد. همگرایی در اولویت‌بندی کارکردهای خدمات اکوسیستم می‌تواند زمینه‌های مشترک موردعلاقه بهره‌برداران را تعیین کند در حالی واگرایی دیدگاه‌ها و تفاوت‌ها در اولویت‌بندی کارکردهای خدمات اکوسیستم زمینه‌های بالقوه تعارض را هنگام اجرای برنامه‌های مدیریتی نشان دهد.

در مقایسه چهار معیار کارکردهای اکوسیستمی بین دو گروه محلی بهره‌بردار فاقد و دارای طرح مرتعداری تفاوت بارزی مشاهده شد. به این نحو که معیار کارکرد تولیدی برای اجتماعات محلی بهره‌برداران دارای طرح از اهمیت بیشتری برخوردار بود. بنظر می‌رسد از آنجایی که بهره‌برداران دارای طرح به علت مشخص بودن حقوق بهره‌برداری (مالکیت) و داشتن طرح مرتعداری به‌غیراز دامداری معیشت‌های جایگزین نیز دارند و به همین خاطر این معیار کارکرد تولیدی از اهمیت بالاتری نسبت به بهره‌برداران فاقد طرح برخوردار است در این راستا، نتایج این مطالعه با محمودیان چوپلو و همکاران (۱۳۹۶) همخوانی دارد.

۴-۲- کارکردهای زیستگاهی

در خصوص کارکردهای زیستگاهی در سامان‌های عرفی مراتع اولویت اول بهره‌برداران دارای طرح مرتعداری معیار حفظ تنوع زیستی گونه‌های گیاهی و جانوری بود. این موضوع را می‌توان به‌وضوح در چشم‌انداز این مراتع مشاهده کرد. به این نحو که باتوجه‌به درک و توجه مردم به‌صورت بصری تا حد زیادی می‌توان حفظ تنوع زیستی گونه‌های گیاهی و جانوری را مشاهده نمود. از آنجایی که اکثر بهره‌برداران این سامان‌های عرفی جوامع بومی هستند می‌توان استدلال کرد احساس مسئولیت بیشتری در ارتباط با طبیعت و خصوصاً مرتع واگذاری شده دارند به این نحو که آن را مرتبط با حیات و دوام و پایداری زندگی و معیشت خود می‌دانند؛ بنابراین به این امر واقف‌اند که در صورت حفظ تنوع زیستی گونه‌های گیاهی و جانوری، ارزش‌های اکولوژیکی و خدمات مرتع می‌تواند حفظ و پایدار بماند. این امر را می‌توان به تأمین علوفه برای دام و به‌تبع آن امرارمعاش بهره‌بردار نسبت داد. به‌عبارت‌دیگر می‌توان استدلال کرد جوامع محلی به اهمیت تولید و تکثیر گونه‌های گیاهی برای تولید علوفه و به دنبال آن معیشت مرتعدار آگاه هستند. اما اینکه گروه‌های بهره‌برداران فاقد طرح مرتعداری چنین اولیاتی را مدنظر قرار داده‌اند را می‌توان چنین استدلال کرد از نظر جوامع محلی به‌خاطر مشاعی بودن مراتع آن‌ها، هدف تأمین علوفه در اولویت قرار دارد. نتایج اولویت‌های اول هر دو گروه با مطالعه Acharya et al. (۲۰۱۹) که حفظ تنوع زیستی و زیستگاهی برای تأمین و تنوع‌بخشی معیشت را از اولویت‌های درک و شناخت جوامع محلی قلمداد کرده‌اند، همخوانی دارد. این امر را می‌توان به درک مشترک جوامع محلی از خدمات اکولوژیکی نسبت داد که بیشتر برای مردم ملموس است. واگرایی دیدگاه در درک و اولویت به خدمات اکوسیستم را می‌توان به تفاوت ساختار جوامع محلی از جنبه‌های فرهنگی، اقتصادی و اجتماعی و حتی زیرساختی و زمینه و شرایط منطقه نسبت داد که اجتماعات محلی (مورد هدف این مطالعات) باتوجه‌به زمینه متفاوت زیستی، فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی تا حدی متفاوت است که نشأت گرفته از داشتن یا نداشتن طرح مرتعداری است.

به‌طورکلی می‌توان استدلال کرد هر دو گروه بهره‌بردار به تنوع زیستی و زیستگاهی برای تأمین و تنوع‌بخشی معیشت اهمیت می‌دهند بااین‌حال اجتماعات بهره‌برداران فاقد طرح از مراتع عرفی خود در راستای تنوع‌بخشی به معیشت استفاده می‌کنند به‌خاطر داشتن مراتعی مشاعی دیدگاهشان استفاده کوتاه مدت و زودگذر است. اما اولویت جوامع محلی بهره‌برداران دارای طرح مرتعداری ارجحیت استفاده بلندمدت از مراتع و حفاظت از منابع آب، خاک و گیاه دارند که نشأت گرفته از به رسمیت شناختن محدوده مراتع آن‌ها است. این نتایج با مطالعه Acharya et al. (۲۰۱۹) که استدلال کردند اولویت بهره‌برداران مجاور به جنگل و ثروتمند معیار حفاظت از خاک و ترسیب کربن است درحالی‌که بهره‌برداران دورتر از جنگل الوار و کنترل سیل از اولویت‌های اصلی آن‌هاست، همخوانی دارد. همچنین می‌توان استدلال کرد شناخت و درک اجتماعات محلی از برخی خدمات چندان ملموس نیست که می‌توان در این زمینه آگاهی‌سازی کرد که با برگزاری دوره‌های آموزشی به همراه بازدید از مراتع مختلف این امر تحقق‌پذیر است. در این راستا Ouka et al. (۲۰۱۸) در مطالعه خود آگاهی‌سازی، اطلاع‌رسانی و آموزش را برای درک علمی جوامع محلی از برخی کارکردهای اکوسیستم را مهم دانستند.

۴-۳- کارکردهای تولیدی

در زمینه کارکردهای تولیدی اولویت اول دو گروه بهره‌برداران فاقد و دارای طرح مرتعداری معیار گیاهان دارویی و فرآورده‌های دارویی (ترکیبات بیوشیمیایی، شیره گیاهی، اسانس، صمغ، رنگ‌ها، تانن، موم) است که حاکی از استفاده بهینه از مرتع با کمترین تخریب است در واقع برای بهره‌برداران اولویت اصلی تأمین علوفه برای دام‌هاست و اما یکی از معیشت‌های جایگزین در بهره‌برداری از مراتع گیاهان دارویی از طریق کشت، تولید، تکثیر و جمع‌آوری با حداقل مقدار تخریب است که می‌تواند در بهبود و تقویت معیشت بهره‌بردار با توجه به پتانسیل بالای مراتع در تنوع‌بخشی به معیشت و تنوع گونه‌ایی در بحث گیاهان دارویی مؤثر واقع شود. این نتایج با توجه به اولویت اول بهره‌برداران هر دو گروه معیار گیاهان دارویی و فرآورده‌های دارویی (ترکیبات بیوشیمیایی، شیره گیاهی، اسانس، صمغ، رنگ‌ها، تانن، موم) با مطالعه محمودیان چوپلو و همکاران (۱۳۹۶) همخوانی دارد. از سوی دیگر، افزایش تولید گوشت و محصولات لبنی ممکن است منجر به تخریب بیشتر شود؛ به این معنا که اگر هدف دامدار بر فروش بیشتر و درآمد بیشتر از مرتع متمرکز شود ممکن است منجر به تشدید تخریب مراتع شود. به عبارت دیگر برای افزایش تولیدات دامی باید دام بیشتری وارد مراتع کرد که به همراه آن تخریب مراتع تشدید می‌شود. این نتایج با مطالعات سوری و همکاران (۱۳۹۶)، محمودیان چوپلو و همکاران (۱۳۹۶) و کیوان بهجو و همکاران (۱۴۰۰) همخوانی دارد.

در مقایسه سه معیار کارکرد تولیدی بین دو گروه محلی بهره‌بردار دارای طرح و فاقد طرح مرتعداری نیز تفاوت بارزی مشاهده شد. به این نحو که معیارهای تأمین غذای گیاهی (میوه‌ها، قارچ‌ها) و حیوانی (گوشت، لبنیات) و گیاهان دارویی و فرآورده‌های دارویی (ترکیبات بیوشیمیایی، شیره گیاهی، اسانس، صمغ، رنگ‌ها، تانن، موم) از دیدگاه بهره‌برداران دارای طرح مرتعداری از اهمیت ویژه‌ای برخوردار بودند. به‌طور کلی می‌توان استدلال کرد از دیدگاه گروه بهره‌برداران دارای طرح مرتعداری به دلیل ایجاد انگیزه از طریق احساس مالکیت بر منابع و مشخص‌بودن محدوده مراتع معیارهای تأمین غذای گیاهی (میوه‌ها، قارچ‌ها) و حیوانی (گوشت، لبنیات) و گیاهان دارویی و فرآورده‌های دارویی (ترکیبات بیوشیمیایی، شیره گیاهی، اسانس، صمغ، رنگ‌ها، تانن، موم) از اهمیت بالایی نسبت به بهره‌برداران فاقد طرح و مشاعی برخوردار است با این حال اجتماعات بومی از مراتع عرفی خود در راستای تنوع‌بخشی به معیشت استفاده می‌کنند و سایر جنبه‌های مرتعی را نیز مدنظر قرار می‌دهند. اما در جوامع محلی بهره‌برداران فاقد طرح مرتعداری با توجه به وضعیت نامناسب مراتع آن‌ها، معیار تأمین علوفه و به‌تبع آن تولید گوشت و لبنیات و معیشت بهره‌بردار در رقابت با سایر بهره‌برداران مشاعی قرار می‌گیرد و باعث تخریب روز افزون مراتع آن‌ها می‌گردد. این نتایج با مطالعه کریمی و کرمی دهکردی (۱۳۹۵) که استدلال کردند بهره‌برداری از مراتع به‌صورت مشاعی و عدم رعایت ظرفیت مرتع باعث فشار زیاد بر مراتع گردیده است همخوانی دارد.

۴-۴- کارکردهای تنظیمی

یافته‌های تحقیق نشان داد اختلاف معنی‌دار بین معیارهای کارکردهای تنظیمی برای گروه بهره‌برداران فاقد طرح مرتعداری وجود دارد. در زمینه کارکردهای تنظیمی اولویت دو گروه بهره‌بردار، معیار جلوگیری از آلودگی هوا (توسعه و گسترش ریزگردها و غبار محلی) است که در این دو گروه نیز با توجه به اینکه اکثر بهره‌برداران بومی منطقه هستند می‌تواند به‌خاطر احساس مسئولیت بهره‌برداران نسبت به منطقه، بومی بودن و تعلق خاطر است که بومیان این منطقه نسبت به مراتع مورد مطالعه دارند اولویت اول آنها حفظ مطبوعیت و کیفیت آب‌وهوای منطقه است. این نتایج با مطالعه Acharya et al. (۲۰۱۹) که جنبه حفظ مطبوعیت و کیفیت آب‌وهوا را مورد تأکید قرار دادند همخوانی دارد.

در مقایسه سه معیار کارکرد تنظیمی بین دو گروه محلی بهره‌بردار فاقد و دارای طرح مرتعداری تفاوت بارزی مشاهده نشد. به‌طور کلی می‌توان بیان نمود که دیدگاه هر دو گروه بهره‌بردار در مقایسه این سه معیار یکسان است می‌توان استدلال کرد شناخت و درک این اجتماعات محلی از کارکردهای تنظیمی اکوسیستم‌های مرتعی یکسان و عادی است که می‌توان در این زمینه آگاهی‌سازی بیشتری نمود که با برگزاری دوره‌های آموزشی این امر تحقق‌پذیر است (Ouka et al., 2018).

۴-۵- کارکردهای فرهنگی-اطلاعاتی

یافته‌های تحقیق نشان داد اختلاف معنی‌دار بین معیارهای کارکردهای فرهنگی-اطلاعاتی برای گروه بهره‌برداران دارای طرح مرتعداری وجود دارد. در خصوص کارکردهای فرهنگی و اطلاعاتی، اولویت اول برای گروه بهره‌برداران فاقد طرح مرتعداری معیارهای ارزش میراثی (فرهنگی، قومی، معنوی، تاریخی) و حمایت از صنعت توریسم و استفاده از قابلیت‌های تفرجگاهی (طبیعت‌گردی و گردشگری) و برای گروه بهره‌برداران دارای طرح مرتعداری معیار ارزش میراثی (فرهنگی، قومی، معنوی، تاریخی) است که دلیل این امر می‌تواند به‌خاطر احساس مسئولیت بهره‌برداران، بکر بودن منطقه و تعلق خاطر است که بهره‌برداران به مراتع مورد مطالعه دارند و این دیدگاه می‌تواند به اهمیت و شناختی که بهره‌برداران نسبت به جنبه‌های مختلف مرتع و کاربرد آن از جنبه زیباشناختی داشته باشند و زمینه توسعه گردشگر و توریسم به منطقه برای دیدن مناظر بکر و طبیعت سرسبز و دور شدن آن‌ها از هوای آلوده شهرها و استفاده از هوای پاک و تمیز منطقه مورد مطالعه را به همراه داشته باشد. این نتایج با طرح کلان در نپال (۲۰۱۷) که جنبه کارکردهای فرهنگی-اطلاعاتی را مورد تأکید قرار دادند (Acharya et al., 2019) همخوانی دارد. مردم بومی نسبت به توان و ظرفیت منطقه مورد مطالعه شناخت کافی دارند. واقعیت امر این است این منطقه با پتانسیل طبیعت بکر و دست‌نخورده، کوه‌های سرسبز و زیبا، آب‌وهوای پاک و در

ضمن داشتن تالاب بین‌المللی چغاخور ظرفیت بالایی برای گردشگری دارد و بهره‌برداران نیز از این موضوع به‌خوبی آگاه هستند. بهره‌برداران و بومیان منطقه می‌توانند علاوه بر دامداری و کشاورزی با حداقل سرمایه‌گذاری اولیه به صنعت توریسم و گردشگری به‌عنوان یکی از پردرآمدترین و سودآورترین صنایع توجه کنند. باتوجه‌به شلوغی شهرها، آلودگی صوتی و هوا مردم به دنبال یک محل بکر، آرام و بدون هیاهو هستند که در صورت شناخت و آگاهی از چنین محلی می‌توانند در صورت آماده و مهیاشدن زیر ساخت‌ها منطقه را به یکی از قطب‌های گردشگری در ایران تبدیل کرد. این امر می‌تواند در توانمندسازی بهره‌برداران و تقویت معیشت بهره‌برداران و رسیدن به ثبات پایدار درآمدی دامداران و بهره‌برداران کمک کند. در مقایسه سه معیار کارکرد فرهنگی و اطلاعاتی بین دو گروه محلی بهره‌بردار فاقد و دارای طرح مرتعداری نیز تفاوت بارزی مشاهده شد. به این نحو که معیار ارزش میراثی (فرهنگی، قومی، معنوی، تاریخی) از دیدگاه بهره‌برداران دارای طرح مرتعداری از اهمیت ویژه‌ای برخوردار بودند. می‌توان استدلال نمود گروه بهره‌برداران دارای طرح مرتعداری از دغدغه‌های اقتصادی و اجتماعی کمتری نسبت به بهره‌برداران فاقد طرح برخوردارند و کارکردهای فرهنگی برای آن‌ها از اهمیت ویژه‌ای برخوردار می‌شود. این نتایج با مطالعه Acharya et al. (۲۰۱۹) همخوانی دارد.

۵- نتیجه‌گیری

این مطالعه به ارزیابی و اولویت‌بندی سنجش درک بهره‌برداران فاقد و دارای طرح مرتعداری از کارکردها و خدمات اکوسیستمی پرداخته است. یافته‌ها نشان داد بهره‌برداران مرتعی بلداجی از کارکردها، کالاها و خدمات اکوسیستمی ادراک و فهم خوبی دارند. علاوه بر این، شباهت‌ها و تفاوت‌ها در اولویت‌بندی کارکردها و خدمات از دیدگاه بهره‌برداران مختلف عمدتاً می‌تواند متأثر از سطح برخورداری، تجربه دوره‌های آموزشی طرح‌های مرتعداری و ارتباطات و تعاملات اداری و تقویت سرمایه اجتماعی باشد. به طور کلی، واگرایی دیدگاه‌های گروه‌های بهره‌بردار در اولویت‌بندی معیارهای مورد مطالعه را می‌توان به میزان برخورداری و بهره‌بردار از برنامه‌های طراحی و آرایه شده نسبت داد. اینکه دارندگان پروانه چرا (فاقد طرح مرتعداری) به دلیل عدم انسجام و مدیریت مناسب و عدم نظارت دقیق بر بهره‌برداری و تعداد دام و مدیریت بهینه مراتع ممکن است در مواردی بدون قاعده هر میزان دام وارد مرتع کنند و از آنجایی که در یک قالب مدیریتی مشخص و با نظارت دقیق و چارچوب طراحی شده قرار ندارند تخطی از حدود پروانه چرا محتمل است.

اینکه بهره‌برداران فاقد طرح به برخورداری از مراتع در کوتاه مدت، تولید علوفه و عدم توجه به جنبه‌های چندمنظوره مراتع توجه دارند به این دلیل است که چشم انداز طرحی بلندمدت فراروی آن‌ها قرار ندارد، ضمن اینکه چشم اندازی روشن نیز از بهره‌برداری مراتع خود ندارند و صرفاً به دنبال بهره‌برداری برای انتفاع در زمان حال فعلی توجه دارند. در صورتی که چنین چشم اندازی فراروی بهره‌برداران دارای طرح مرتعداری قرار دارد. همه مزایا و فواید و چشم انداز روشن از جمله ایجاد انگیزه و حس مالکیت و بهره‌برداری اصولی‌تر، ایجاد انگیزه سرمایه‌گذاری و به دنبال آن امنیت شغلی مرتعداران، جهت‌گیری در راستای حفظ، احیاء و اصلاح مراتع با مشارکت بهره‌برداران مرتعی، بهبود شرایط اجتماعی-اقتصادی و نظم بخشی به مدیریت مراتع در سطح کلان ضمن بهره‌گیری از دانش بومی و بهره‌برداران محلی را احساس می‌کنند. اینکه طرح‌های مرتعداری ممکن است استفاده‌های چندمنظوره را فعال کند و نه تنها تولید علوفه و دامداری بلکه سایر پتانسیل‌ها را به حالت بالفعل درآورد دیدگاه و نگرش آنان را در بهره‌برداری از منابع در راستای این چشم انداز روشن تقویت می‌کند.

بدون شک بهره‌برداران طرح‌دار، به دلیل استفاده از پتانسیل‌های موجود در طرح‌های مرتعداری و تقویت جنبه‌های مختلف استفاده از مراتع وضعیت معیشتی مطلوب‌تری دارند و در نهایت در وضعیت اجتماعی و اقتصادی آنان اثرگذار است. ضمن اینکه انسجام اجتماعی بر موفقیت طرح‌های مرتعداری موثر است بطوریکه مطالعاتی در این زمینه صورت گرفته است (مهدوی و همکاران ۱۳۹۸). علاوه بر این، وضعیت سرمایه اجتماعی بر موفقیت برنامه‌های اصلاح و احیای مراتع نیز مورد بررسی قرار است (احمدی و احمدی ۱۳۹۵؛ احمدی و همکاران ۱۳۹۶). لذا برخورداری‌های متنوعی که ایجاد می‌شود دیدگاه آنان را قوی‌تر، منطقی‌تر و علمی‌تر کرده است که حاصل آگاهی‌های کسب شده‌ای بوده است که در طول دوره اجرای طرح‌های مرتعداری که با دست اندازکاران منابع طبیعی و آموزشگران ارتباط و تعامل داشته‌اند. با این وجود، همگرایی دیدگاه‌ها به زمینه‌ها و علایق مشترک بهره‌برداران و واگرایی دیدگاه‌ها را می‌توان به زمینه‌های بالقوه تعارضات، اختلافات و تفاوت نگرش برخاسته از سطح برخورداری بهره‌برداران و مورد ذکر شده مرتبط دانست. این مطالعه می‌تواند بهره‌برداران و مجریان منابع طبیعی را در توسعه طرح‌های مرتعداری ترغیب کند؛ اینکه دیدگاه‌های بلندمدت و منافع درازمدت از منابع را تقویت می‌کند، ضمن اینکه استفاده چندمنظوره در قالب روش‌های علمی و با حمایت‌های دولتی را قابل تحقق است که بر نگرش بهره‌برداران اثر مثبت خواهد داشت. علاوه بر این، آموزش‌های در طول دوره اجرای طرح‌های مرتعداری می‌تواند نگرش آن‌ها را علمی‌تر، واقعی‌تر و متناسب‌تر با واقعیت و پتانسیل‌های عرصه‌ای تغییر دهد. تغییر نگرش در راستای بهبود و تقویت مراتع جز از طریق ارتباطات، تعاملات و آموزش‌های لازم و انتقال ادراکات جدید که اثربخش است ممکن نیست. در این راستا، طرح‌های مرتعداری می‌توانند این مولفه‌ها را تقویت کنند. با توجه به نتایج آرایه شده و استدلال‌های صورت گرفته، از یافته‌های این تحقیق، قابل ذکر اینکه دیدگاه‌های بهره‌برداران طرح‌دار متأثر از اجرای طرح‌های مرتعداری، آموزش‌های طول دوره، ارتباط و تعامل با دست‌اندارکاران و تجربه اجرای طرح‌های مرتعداری تقویت شده و به واقعیت‌های علمی و عرصه‌ای نزدیکتر است. با توجه به یافته‌های این تحقیق، تصمیم‌گیران و مجریان باید در سطح سیاست‌گذاری و اجرا، نیازها و انتظارات و به دنبال آن، سطح برخورداری،

احساس مالکیت و وضعیت اجتماعی-اقتصادی بهره‌برداران را در تغییرات نگرش نسبت به موضوعات مختلف را مورد توجه قرار دهند. این مطالعه پیشنهاد می‌کند دیدگاه‌های این دو گروه ذینفع مرتعی در سایر زمینه‌ها از جمله عوامل تخریب مراتع، مولفه‌های معیشت و راهبردهای سازگاری برای مدیریت پایدار مراتع مورد توجه قرار گیرد. ضمن اینکه توجه به کارکردها، کالاها و خدمات اکوسیستمی در سایر زمینه‌های مطالعاتی و مناطق مختلف می‌تواند در برنامه‌ریزی‌های آتی مدنظر قرار گیرد.

منابع

- احمدی، ف.، و احمدی، ر. (۱۳۹۵). تحلیل سرمایه‌های اجتماعی مؤثر بر مشارکت در طرح‌های اصلاح و احیای مراتع (استان کردستان، شهرستان قروه). مرتعداری، ۳(۱)، ۹۹-۱۱۳.
- احمدی، ر.، حیدری، ق.، و خوش‌فر، غ. ر. (۱۳۹۶). سنجش وضعیت سرمایه اجتماعی در توفیق برنامه‌های اصلاح و احیای مراتع (مطالعه موردی: مرتعداران چقاندو در استان کرمانشاه). مشارکت و توسعه اجتماعی، ۳(۵)، ۶۷-۸۶.
- برهانی، م.، ارزانی، ح.، بصیری، م.، زارع چاهوکی، م. ع.، و فرحپور، م. (۱۳۹۳). بررسی اثر طرح‌های مرتعداری بر پوشش گیاهی مراتع در شهرستان سمیرم (استان اصفهان). تحقیقات مرتع و بیابان ایران، ۳(۲۱)، ۵۳۰-۵۴۰.
- برهانی، م.، ارزانی، ح.، بصیری، م.، زارع چاهوکی، م. ع.، و فرحپور، م. (۱۳۹۳). بررسی اثر اجرای طرح‌های مرتعداری بر تنوع گونه‌های گیاهان در مراتع شهرستان سمیرم استان اصفهان. بوم‌شناسی کاربردی، ۵(۱۵)، ۵۱-۶۲.
- بشتر، و. (۱۳۹۳). شبیه‌سازی اثر عملیات اصلاح و احیاء مراتع بر هدر رفت خاک با استفاده از مدل RUSSEL. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی ساری، ۸۴ص.
- جعفریان، ز.، پروینی، س.، و کاویان، ع. (۱۳۹۷). ارزیابی صحت مکانی برنامه‌های اصلاح و احیاء پیشنهادی در طرح مرتعداری حوزه آبخیز میخوران کرمانشاه. سنجش از دور و سامانه اطلاعات جغرافیایی در منابع طبیعی (کاربرد سنجش از دور و GIS در علوم منابع طبیعی)، ۹(۲)، ۳۳-۴۶.
- خاکی‌پور، ل.، بارانی، ح.، دریجانی، ع.، و کریمان، ر. (۱۳۹۰). بررسی سهم مرتع در درآمد دامداری خانوار عشایری (مطالعه موردی حوزه آبخیز همیان). مرتع، ۴(۴)، ۴۳۶-۴۳۰.
- دهقان سلماسی، م. ج. (۱۳۷۳). مروری بر مرتعداری ایران. جنگل و مرتع، ۲۰، ۱۳-۱۰.
- رستگار، ش.، احمدی گناب، ح.، حیدری، ق.، و مجاوریان، س. م. (۱۳۹۷). تحلیل اثربخشی طرح‌های مرتعداری بر تولید مرتع و معیشت بهره‌برداران (مطالعه موردی: مراتع حوزه آبخیز سجادرود- استان مازندران). مرتع، ۱۲(۲)، ۱۶۹-۲۰۹.
- سوری، م.، مهدوی، س. خ.، و تارودیزاده سنکری، ص. (۱۳۹۶). تغییر عملکرد پوشش گیاهی مراتع، تحت تاثیر عملیات اصلاح مکانیکی (سیلوانا، استان آذربایجان غربی). تحقیقات مرتع و بیابان ایران، ۳(۲)، ۳۶۹-۳۶۰.
- عباسی، ق. (۱۳۷۶). طرح مرتعداری در استان مرکزی. جنگل و مرتع، ۱۳، ۳۴-۲۱.
- عزیزی، س. ن.، مهدوی، م.، و جواد، م. ر. (۱۳۹۰). مکان‌یابی پروژه‌های اصلاح و احیاء مراتع با استفاده از GIS و مقایسه آن با طرح‌های مرتعداری و دانش بومی مرتعداران در مراتع جاشلوبار مهدیشهر. اکوسیستم‌های طبیعی ایران، ۱۳(۳)، ۱۳-۲۰.
- علی‌اکبری، م.، جعفری، ر.، وهابی، م. د.، و سعادتفر، ا. (۱۳۸۹). تعیین رویشگاه بالقوه گون زرد با استفاده از تلفیق GIS و سنجش از دور. سنجش از دور و سامانه اطلاعات جغرافیایی در منابع طبیعی (مجله کاربرد سنجش از دور و GIS در علوم منابع طبیعی)، ۱(۱)، ۲۹-۱۵.
- کریمی، ک. (۱۳۹۲). اثرات طرح‌های مرتعداری بر ظرفیت سازی انسانی و اجتماعی معیشت خانوارهای روستایی در شهرستان ماهنشان. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشکده کشاورزی، دانشگاه زنجان، ۲۹۱.
- کریمی، ک.، کرمی دهکردی، ا.، و باداسر، م. (۱۳۹۴). دیدگاه بهره‌برداران در مورد تاثیر طرح‌های مرتعداری بر متنوع‌سازی راهبردهای معیشت خانوارهای روستایی در شهرستان ماهنشان. پژوهش‌های روستایی، ۴(۴)، ۸۰۷-۸۲۹.
- کریمی، ک.، و کرمی دهکردی، ا. (۱۳۹۵). عدم تعادل دام و مرتع و تاثیر طرح‌های مرتعداری: مطالعه موردی در شهرستان ماهنشان. مرتع، ۱۱(۱)، ۱۰-۲۶.
- کریمیان، ع. ا.، و حیدری، ق. (۱۳۹۵). رابطه سرمایه اجتماعی در هر یک از شیوه‌های بهره‌برداران از مراتع و مشارکت در اجرای طرح‌های مرتعداری (مطالعه موردی: مراتع قشلاقی استان سمنان). خشک‌بوم، ۱(۶)، ۴۵-۵۵.
- کیوان بهجو، ف.، اسمعیل‌نژاد اناری، ع.، و قنبری، س. (۱۴۰۰). طرح‌های مرتعداری و تولید و اقتصاد بهره‌برداران (مراتع نیر استان اردبیل). تحقیقات مرتع و بیابان ایران، ۳(۲)، ۲۶۵-۲۵۲.
- مالکی، ر.، و بهزادی‌نیا، ی. (۱۳۹۴). بررسی عملکرد طرح‌های اصلاح و احیای مراتع در استان‌های کشور. سومین همایش ملی انجمن‌های علمی دانشجویی رشته‌های کشاورزی و منابع طبیعی. پردیس کشاورزی و منابع طبیعی دانشگاه تهران، کرج، ۱۶ و ۱۷ اردیبهشت ۱۳۹۴.
- محمودیان چوپلو، ا.، اسدی، ع.، و انصاری، ک. (۱۳۹۶). بازنگری اقتصادی طرح‌های مرتعداری با رویکرد توسعه پایدار گیاهان دارویی، راهکاری برای اقتصادی مقاومتی در حوزه منابع طبیعی. اولین همایش ملی نقش گیاهان دارویی در اقتصاد مقاومتی. دانشگاه پیام نور واحد فریدونشهر، فریدونشهر، ۷ اردیبهشت ۱۳۹۶.
- مرادی، ع. ا.، حشمتی، غ. غ.، قلیش‌لی، ف.، و میردیلیمی، س. ز. (۱۳۹۴). مهم‌ترین دلایل موفقیت و عدم موفقیت طرح‌های مرتعداری استان گلستان. مرتع، ۹(۳)، ۲۸۱-۲۹۱.
- مرادی، ع. ا.، و میردیلیمی، س. ز. (۱۳۹۸). نظام‌های مدیریت مراتع ایران (همراه با نگاه کلی به مراتع جهان). اصفهان: انتشارات جهاد دانشگاهی دانشگاه صنعتی اصفهان، ۳۰۰ ص.
- مظهری، م.، و خاکسار آستانه، ح. (۱۳۸۸). بررسی تأثیر اجرای طرح‌های مرتعداری بر کارایی مراتع (مطالعه موردی: استان خراسان رضوی). اقتصاد و توسعه کشاورزی (علوم و صنایع کشاورزی)، ۲۳(۲)، ۱۲-۲۰.
- مهدوی، س. خ.، غفوری، ف.، عابدی سروستانی، ا.، و شهرکی، م. ر. (۱۳۹۸). بررسی تأثیر انسجام اجتماعی بر میزان مشارکت بهره‌برداران در فعالیت‌های احیایی و اصلاحی مراتع قشلاقی استان گلستان. تحقیقات مرتع و بیابان ایران، ۲۴(۱)، ۷۳-۸۸.
- نظری ویند، ف.، حسن زاده، ا.، و وافری، ب. (۱۳۹۵). معرفی روش‌های موفق اصلاح و احیای مراتع استان اردبیل از دیدگاه کارشناسان مرتع. سومین کنگره علمی پژوهشی توسعه و ترویج علوم کشاورزی، منابع طبیعی و محیط زیست ایران. تهران، ۲۲ شهریور ۱۳۹۵.

- Acharya, R. P., Maraseni, T. N., and Cockfield, G. (2019). Local users and other stakeholders perceptions of the identification and prioritization of ecosystem services in fragile mountains: A case study of Chure region of Nepal. *Forests*, 10, 421, 1-20.
- Gómez-Baggethun, E., De Groot, R., Lomas, P. L., and Montes, C. (2010). The history of ecosystem services in economic theory and practice: From early notions to markets and payment schemes. *Ecol. Econ.*, 69, 1209–1218.
- Costanza, R., d'Arge, R., De Groot, R., Farber, S., Grasso, M., Hannon, B., Limburg, K., Naeem, S., O'Neill, R.V., Paruelo, J., and Raskin, R. G (1997). The value of the world's ecosystem services and natural capital. *Nature*, 387, 253–260.
- Costanza, R., De Groot, R., Sutton, P., Van der Ploeg, S., Anderson, S. J., Kubiszewski, I., Farber, S., and Turner, R. K. (2014). Changes in the global value of ecosystem services. *Glob. Environ. Chang.*, 26, 152–158.
- Millennium Ecosystem Assessment. (2005). *Ecosystems and Human Well-Being: Synthesis*; Island Press: Washington, DC, USA, 137p.
- Karamidehkordi, E. (2012). Sustainable Natural Resource Management, a Global Challenge of This Century. InTech. doi: 10.5772/35035
- Khedri Gharibvand, H., Azadi, H., Moradi Dashtpaderdi, M., Omidezadeh Ardali, E., and Witlox, F. (2016). Factors affecting sustainable rangeland management: Experts' attitudes towards livelihood cornerstones in the Bazoft region. *European Journal of Sustainable Development*, 5, 3: 169-184.
- Ouko, C. A., Mulwa, R., Kibugi, R., Owuor, M. A., Zaehringer, J. G., and Oguge, N. O. (2018). Community perceptions of ecosystem services and the management of Mt. Marsabit Forest in Northern Kenya. *Environments*, 5(11), 121.
- Pasgaard, M., Van Hecken, G., Ehammer, A., and Strange, N. (2017). Unfolding scientific expertise and security in the changing governance of Ecosystem Services. *Geoforum*, 84, 354-367.
- Yahdjian, L., Sala, O. E., and Havstad, K. M. (2015). Rangeland ecosystem services: shifting focus from supply to reconciling supply and demand. *Frontiers in Ecology and the Environment*, 13(1), 44-51.

Attitude measurement of users without and with a rangeland management plan in the context of functions, related goods and services of Boldaji rangeland ecosystem

Elham Ghehsareh Ardestani^{*1}, Hojatallah Khedriharibvand², Faride Alikhani³

Research Article

1. Assistant Professor, Department of Nature Engineering, Faculty of Natural Resources and Earth Sciences, Shahrekord University, Shahrekord, Iran.

elham.ghehsareh@nres.sku.ac.ir

* Corresponding author

2. Assistant Professor, Department of Nature Engineering, Faculty of Natural Resources and Earth Sciences, Shahrekord University, Shahrekord, Iran.

h.khedri@sku.ac.ir

3. M. Sc Department of Nature Engineering, Faculty of Natural Resources and Earth Sciences, Shahrekord University, Shahrekord, Iran.

ghe3461@gmail.com

Article Code: 2312-1048

Countinus Pagnation: 352-365

Received: 7 December 2023

Accepted: 12 April 2024

Online: 10 August 2024

Review speed: 128 days

Citation:

Ghehsareh Ardestani, E., Khedriharibvand, H., and Alikhani, F. (2023). Attitude measurement of users without and with a rangeland management plan in the context of functions, related goods and services of Boldaji rangeland ecosystem. *Management of Natural Ecosystems*, 3(1), 1-14.

Abstract

Ecosystem functions has a vital role in environmental sustainability, improving people's livelihood and sustainable development. The most recent studies have focused on aspects of economic valuation of ecosystem, while little attention has been paid to their social aspects. This study investigates the attitude of users without and with rangeland management plan of Beldaji rangelands in Borujen County, Chaharmahal and Bakhtiari provinces in relation to the functions and services of rangeland ecosystems. A structured questionnaire based on the Likert scale was designed, its validity was confirmed by a panel of experts and its reliability was confirmed by Cronbach's alpha test. The results of the Kruskal- Wallis test showed that there was a significant difference between all four regulatory, production, habitat and cultural parameters of the group without a rangeland management plan. In addition, a significant difference at the level of five percent was observed between the three criteria related to the regulatory function in the group of users without a rangeland management plan and between the three criteria related to the cultural function of the group of users with a rangeland management plan. The Mann-Whitney test showed a significant difference in relation to production functions and three related criteria and the heritage value at the five percent level. In general, convergence of views to the contexts and common interests of users and the divergence of views can be related to conflicts, the level of enjoyment and the difference in the attitude of the rangeland users.

Key Words:

Chaghakhor, attitude measurement, regulatory functions, productive functions, habitat functions, cultural functions.